

Погорецький Микола Анатолійович,
перший проректор Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ (IN ABSENTIA): ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) є винятковим порядком досудового провадження, актуальність якого посилилася в умовах збройної агресії, тимчасової окупації частини територій та фактичної недоступності окремих підозрюваних. Водночас цей порядок не може сприйматися як процесуальне спрощення. Його легітимність залежить від одночасного забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності, верховенства права, допустимості доказів, процесуальної доброчесності та реального судового контролю [5, с. 275–299; 6, с. 22–59].

Першою проблемою є встановлення підстав для in absentia. Фізична відсутність особи, перебування на окупованій території, за кордоном або на території держави-агресора не тотожні свідомому ухиленню. Тому має перевірятися не лише місцезнаходження підозрюваного, а й дані про його обізнаність щодо провадження, реальну можливість прибути, повідомити про причини неявки або скористатися правничою допомогою. Судовий дозвіл на спеціальне розслідування повинен ґрунтуватися не на формальному наборі документів, а на змістовній перевірці обґрунтованості підозри, належного повідомлення та доказів ухилення [4, с. 269–279; 5].

Другою проблемою є забезпечення права на захист. Участь захисника у такому провадженні не повинна бути номінальною, оскільки саме захисник стає основним процесуальним механізмом реалізації прав відсутнього підозрюваного. Він має діяти як активний суб'єкт доказування: збирати й подавати докази, заявляти клопотання, ініціювати перевірку версії захисту, оскаржувати рішення та заперечувати проти застосування спеціальної процедури [2, с. 480–482]. Без цього in absentia втрачає гарантійний зміст і перетворюється на односторонню доказову конструкцію.

Третьою проблемою є процесуальні строки. Відсутність підозрюваного не скасовує вимоги розумного строку, а посилює потребу в юридичній визначеності та процесуальній дисципліні [1, с. 279–293]. Особливої уваги потребують негласні слідчі (розшукові) дії: строк їх проведення є не технічним реквізитом

ухвали слідчого судді, а гарантією законності втручання, доброякісності доказів і меж їх подальшого використання [8, с. 312–333]. Отже, результати НСРД у провадженні *in absentia* мають оцінюватися з урахуванням строків дозволу, продовження, фіксації та відкриття матеріалів стороні захисту.

Четвертою проблемою є допустимість і доброчесність доказування. У спеціальному провадженні сторона обвинувачення повинна довести не лише належність фактичних даних, а й правомірність джерела, способу отримання, фіксації та збереження доказової інформації. Процесуальна доброчесність охоплює законність походження доказу, добросовісність поведінки органів розслідування, повноту розкриття інформації та відсутність маніпуляцій [6, с. 22–59]. Для *in absentia* це особливо важливо, адже відсутній підозрюваний має обмежені можливості оперативного спростовувати докази обвинувачення.

П'ятою проблемою є цифровий вимір доказування. У провадженнях *in absentia* часто використовуються електронні комунікації, відеозаписи, геолокаційні дані, відкриті джерела та інші цифрові носії інформації. При цьому необхідно розмежовувати доказ і цифрову форму його фіксації: електронна форма не змінює процесуальної природи доказу, але підвищує вимоги до автентичності, цілісності, відтворюваності, ланцюга збереження та можливості перевірки стороною захисту [7, с. 115–125].

Шостою проблемою є підслідність. У справах, де особа відсутня, помилки у визначенні органу досудового розслідування, передачі матеріалів або зміні підслідності можуть безпосередньо впливати на законність процесуальних рішень і допустимість доказів. Інститут підслідності спрямований на належну організацію розслідування, ефективність реалізації функції обвинувачення та недопущення участі неналежного суб'єкта у доказуванні [3, с. 60–68].

Отже, спеціальне досудове розслідування має застосовуватися як гарантійно орієнтований виняток. Пріоритетними напрямками вдосконалення практики є: чітке розмежування відсутності особи та свідомого ухилення; підвищення стандартів повідомлення; активна участь захисника; змістовний судовий контроль; дотримання строків, зокрема строків НСРД; правильне визначення підслідності; перевірка допустимості, достовірності та цифрової цілісності доказів. Лише за таких умов *in absentia* може забезпечити ефективність кримінального провадження без втрати його справедливого правового характеру.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Строки у кримінальному провадженні: проблемні питання. *Право.ua*. 2023. № 4, ч. 2. С. 279–293. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2023-4-2/Pravo_ua_2023_4_2_279.pdf.

2. Погорецький М. А. Захисник – суб'єкт доказування на досудовому провадженні за чинним КПК України: проблемні питання. *Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 23 травня 2014 р.). Київ: Принт-Сервіс, 2014. С. 480–482.

3. Погорецький М. А., Гринюк В. О. Визначення прокурором підслідності кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 60–68. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2016_Pogoretskyi_Grunyk.pdf.

4. Погорецький М. А. Судовий контроль у забезпеченні справедливого та допустимого доказування в кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3. № 4. С. 269–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40>.

5. Погорецький М. А. Верховенство права у кримінальному процесуальному доказуванні: методологія та практика застосування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 3. С. 275–299. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-275>.

6. Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна доброчесність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 1–2. С. 60–82. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>.

7. Погорецький М. А. Цифрові (електронні) докази та цифрова (електронна) форма доказів: розмежування понять і його значення для кримінального процесуального доказування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Вип. 2026. № 01, ч. 3. С. 115–125. ISSN 2788-6018. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.18>.

8. Погорецький М. А., Членов М. В. Строки проведення негласних слідчих (розшукових) дій як процесуальна гарантія доброякісності доказів: проблеми обчислення, судового контролю та правової визначеності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. № 94. Ч. 3. С. 312–333. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.3.43>.